

Slovenski Pravniki

Glasilo društva „Pravnik“ v Ljubljani

VSEBINA:

1. Dr. L. Kravina: O kaznovanju kolektivnih (zbiralnih) deliktov po našem kazenskem zakoniku 173
2. Ivan Brelih: O pristojnosti rednih kazenskih sodišč za sojenje dejanj, kaznivih po najnovejših predpisih 182
3. Dr. Lev Svetek: Prekočasno delo. (Nadaljevanje) 189
4. Dr. Rudolf Sajovic: Gregor Krek 199
5. Književna poročila 203
6. Odločbe kasacijskega sodišča v civilnih stvareh III, št. 708 do 716 (p. 21, str. 321—352).

V LJUBLJANI 1942-XX.

UREDNIK: DR. RUDOLF SAJOVIC

Tiskali J. Blasnika nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d.
v Ljubljani. — Odgovoren F. Kralj.

Rokopisi naj se pošiljajo:

Uredništvo „Slovenskega Pravnika“ v Ljubljani, Cesta Viktorja
Emanuela III, št. 16/I.

Izhaja mesečno. — Naročnina 25 L na leto.

Članarina (naročnina) naj se nakazuje na poštočerkovni račun št. 11.870
(Društvo „Pravnik“ v Ljubljani).

Naročnina za „Slovenski Pravniki“ znaša 25 lir. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čimprej poravnajo. Poslužijo naj se v to priloženih položnic. Reklamacije naj se naslavljaajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Prav tam se dobe:

Slovenski Pravniki l. 1909 do 1922 à 15,20 L, posamezni snopiči à 5,70 L.

Slovenski Pravniki l. 1923, dalje à 30,50 L, posamezni snopiči (dvojne številke) po 5,70 L, št. 11 do 12 l. 1935 po 11,50 L.

Posamezni nepopolni izvodi II. knjige Odločb kasacijskega sodišča v civilnih stvareh (manjkata 2 ali 3 pole) po 15,20 L.

Posamezne pole kasacijskih odločb, kolikor so v zalogi, po 3 L.

Pol stoletja Društva „Pravniki“. Spominska knjiga. 1939. Cena 23 L.

Mnenja o Predhodnem načrtu državljskega zakonika za Kraljevino Jugoslavijo. Cena 30,50 L. Posamezne pole po 2 L.

Spomenica na drugi Kongres pravnika po 9,25 L.

Spomenica Kongresa pravnikov 1939 po 17,20 L.

Dr. M. Dolenc: Simbolična pravna dejanja in izražanja med Slovenci — po 5,70 L.

Dr. J. Agneletto: Prva knjiga novega italijanskega državljskega zakonika — po 5,70 L.

Dr. Fr. Skabernè: Slovenski advokati in javni notarji v književnosti, znanosti in politiki — po 5,70 L.

Uporedna slavenska pravnička terminologija — po 11,50 L.

Dr. Anton Urbanc: Zavarovalno pravo 1939. (broš.).

Odprema in poštnina se zaračunata posebej.

V posebne, enotne platnice veže posamezne letnike „Slovenskega Pravnika“ knjigoveznica J. Žabjek v Ljubljani, Dalmatinova ulica.

Slovenski Pravniki

Leto LVI.

Ljubljana, oktobra 1942-XX.

Štev. 9.—10.

O kaznovanju kolektivnih (zbiranih) deliktov po našem kazenskem zakoniku.

Dr. L. Kravina.

Zločinstvenost nastopa v življenju posameznika pogosto ne samo kot sporadičen pojav, ampak tvori neredko bistveni izraz njegovega udejstvovanja — njegovo obrt ali navado. To okolnost so zakonodavci izkoristili v dveh smereh: Podvrgli so kaznivosti nekatera sicer kazniva dejanja, če so bila izvršena obrtoma ali iz navade — ali pa so predvideli strožje kazni za sicer že kazniva dejanja, če so bila storjena obrtoma ali iz navade. Zaradi tega se pojavlja izvrševanje nekaterih dejanj na navedeni način v posameznih kazenskih zakonih ali kot bistveni element njihovega dejanskega stanu — kot motiv za statuiranje kazenskih sankcij sploh — ali pa samo kot razlog za strožje kaznovanje že sicer kaznivih dejanj.¹

Tudi naš kazenski zakonik omenja v posebnem delu na več mestih obrtoma in na enem mestu (§ 280) iz navade izvršena kazniva dejanja — bodisi da jemlje njihov značaj šele za povod k statuiranju njihove kaznivosti bodisi da jih podvrže strožjim kazenskim sankcijam. Po teh dveh vidikih lahko razdelimo obrtoma ali iz navade storjena kazniva dejanja, ki jih vsebuje naš kazenski zakon, v dve kategoriji in to:

I. Primeri, ko tvori izvrševanje določnih dejanj obrtoma ali iz navade bistveni element dejanskega stanu v posameznih normah našega kazenskega zakona;

§ 158 kz. če kdo preživlja čas iz delomrznje tako, da se bavi profesionalno z igrami na slepo srečo;²

§ 262 kz. če kdo brez strokovne izobrazbe obrtoma zdravi bolnike;

§ 280 kz. če kdo pomaga iz navade izvrševati nečistost;

¹ Primerjaj: V. Liszt-Schmidt: Lehrbuch des deutschen Strafrechtes 1927—341; v. Lilienthal: Beiträge zur Lehre von den Kollektivdelikten 1879—1; Binding: Handbuch des Strafrechtes 1885—547.

² To je edini primer, kjer uporablja naš kz. izraz „profesionalno“. V naši razpravi velja za profesionalno izvršena kazniva dejanja isto kot za obrtoma izvršena.

- § 281 kz. izkoriščanje prostitutk, ki izvršujejo obrtoma nečistost;
- § 359 kz. obrtoma izvrševanje oduševanja;
- § 362 kz. obrtoma izvrševanje iger na slepo srečo;
- § 372 kz. netočno izvrševanje zastopniških dolžnosti obrtoma;
- § 375 kz. izkoriščanje praznovernosti obrtoma.

II. Primeri, kjer predvideva naš kazenski zakon strožjo kaznivost za že sicer kazniva dejanja, če so izvršena obrtoma:

- § 222 kz. obrtoma izvrševanje falzifikacij osebnih legitimacijskih listin;
- § 236 kz. obrtoma izvrševanje zmanjšanja kovinske vsebine pristnega denarja;
- § 332 kz. obrtoma izvrševanje izsiljevanja;
- § 337 kz. obrtoma izvrševanje prevar;
- § 342 kz. obrtoma izvrševanje prevar v trgovini ali v drugačnem prometu.

V pravni literaturi so v splošnem označeni obrtoma ali iz navade izvršeni delikti kot kolektivni (zbiralni) delikti.³ Ta označba pa ni posrečena, ker utegne zavesti k domnevi, da gre pri tem vselej za več deliktov — kot n. pr. pri nadaljevalnih deliktih — ali pa da gre za več storilcev pri izvršitvi istega kaznivega dejanja. Vprav to in ker se v praksi neredko pripeti, da sodišča obravnavajo kolektivne delikte enako kot nadaljevalne delikte, nam daje povod, da predhodno na kratko opredelimo navedena dva pojma, kar smatramo za potrebno tudi zato, da prikažemo razliko v načinu odmere kazni pri nadaljevalnih in kolektivnih deliktih.

Pri nadaljevalnih deliktih gre za več istovrstnih kaznivih dejanj, izvršenih po istem storilcu proti isti osebi v določni časovni kontinuiteti; vsako posamezno dejanje v tem sklopu predstavlja samostojno kaznivo dejanje — ali z ozirom na to, da se pojavljajo proti isti osebi in so po značaju enaki ter da so časovno povezani, jih pravna teorija smatra kot pravno enoto — kot enotno kaznivo dejanje, kaznivo z enotno kaznijo brez uporabe določb o realnem steku.⁴

Povsem drugačna je stvar s kolektivnimi delikti. Le-tu so dejanja, ki tvorijo kolektivni delikt, ali sploh nekazniva

³ V. Liszt-Schmidt — 341; Živanović: Osnovi krivičnog prava, opšti deo I. knjiga — 365 in drugi.

⁴ Živanović: Citirano delo — 357.

ali vsaj ne na isti način kazniva; v prvem primeru postanejo kazniva šele, če so obrtoma ali iz navade izvršena, v drugem primeru pa se strože kaznujejo, če je smatrati za dokazano, da so bila izvršena obrtoma ali iz navade. Vrh tega je pravna literatura edina v tem, da zadoštuje za kvalifikacijo kolektivnega delikta samo eno samo dejanje, če je izvršeno obrtoma ali iz navade. Kdaj pa je smatrati tudi že ono samo dejanje za izvršeno obrtoma ali iz navade, je odvisno od sodečega sodišča, ki bo svobodno ocenilo vse zadevne upoštevne okolnosti.⁵

V pogledu načina kaznovanja kolektivnih deliktov — kar je glavni predmet našega razmotrivanja — je stol sedmorice odd. B. v Zagrebu, sedaj vrhovno sodišče v Ljubljani, z rešitvijo revizije, ki jo je vložil obtoženec zaradi zločinstva obrtoma izvršene prevare po § 537 kz. pod Kre 261/38 z dne 2. novembra 1938 izrekel zelo pomembno odločbo.⁶ Po tej odločbi se smatra, da obsega obsodba zaradi obrtne prevare po § 537 kz. vsa posamezna kazniva dejanja, najsi so bila sodišču ob sodbi znana ali ne, pri čemer predstavljajo vsa posamezna dejanja pravno enoto, kaznivo z enotno kaznijo. Potemtakem naj bi bila državna kaznovalna pravica konsumirana glede vseh istovrstnih obrtoma izvršenih prevar, ki bi se šele naknadno po pravnomočnosti obsodbe pojavile brez ozira na to, ali so bile predmet obtožbe odnosno kazenskega pregona. S tem se je vrhovno sodišče priključilo mnenju, ki je precej razširjeno v pravni literaturi in ki ga zastopa med pomembnejšimi komentatorji našega kazenskega zakona Živanović, ki med drugim navaja:

„Sudskom presudom su obuhvaćena sva krivična dela, iz kojih je sastavljeno kolektivno krivično delo (svi slučajevi iznude n. pr.), bila ona poznata ili ne, bila ona obuhvaćena gonjenjem ali ne (izuzev naravno ona, o kojima je već ranije presudjeno bilo). Prema tome ako bi jedan slučaj izvršenja dotičnog krivičnog dela bio saznat tek docnije, za nj' se izvršilac ne bi mogao kazniti.“⁷

Zgoraj omenjena odločba pa je vzbudila v krogih praktikov tehtne pomisleke. Kajti ne glede na to, da se protivi splošnemu pravnemu čutu, pustiti nekaznovane večkrat zelo pomembne delikte, nastane vprašanje, ali naš kazenski zakon sploh dopušča tako uporabo svojih določb o obrtoma in iz navade izvršenih kaznivih dejanjih.

⁵ Živanović: Citirano delo — 365, 369; v. Lilienthal — 45, 49.

⁶ Objavljena v zbirki odločb v kazenskih stvareh Sl. Pr. št. 351.

⁷ Živanović: Citirano delo — 370.

Predvsem velja tudi za naš kazenski zakon nedvoumno načelo, da je smatrati vsako kazen kot pravično povračilo za protizakonito dejanje;⁸ v njem sicer nikjer ni definicije o kolektivnih deliktih, še manj pa podrobnejših predpisov o načinu, kako se kaznujejo, pač pa predpisuje § 70 kz. izrečno, da je v vsakem primeru kazen odmeriti po stopnji storilčeve kazenske odgovornosti. Brez dvoma bi v marsikaterem primeru obrtoma ali iz navade izvršenega kaznivega dejanja kazen izpadla strože, če bi ob času obsodbe krivca bili sodišču znani vsi ostali istovrstni primeri obrtoma ali iz navade izvršenih kaznivih dejanj. V pojasnitev tega naj služi samo ta-le primer iz vsakdanjega življenja:

A izvabi za časa zaščite denarnih zavodov zaporedoma strankam B, C, Č, D njihove hranilne knjižice pod pretvezo, da bo izposloval njihovo realizacijo za dogovorjeno protivrednost — a jih nato proda, izkupiček pa obdrži za sebe ter oškoduje s tem stranke za 100.000 lir. Sodišče obsodi A-ja zaradi obrtoma izvršene prevare po § 357 kz. na dve leti robije. Po pravnomočnosti obsodbe pa se izve, da je A v isti dobi in na enak način prevaril tudi stranke E, F, G, H in jih oškodoval za skupni znesek pol milijona lir. Ti novi primeri se prijavijo državnemu tožilcu; le-ta pa bo moral — iz razloga non bis in idem — podati izjavo po § 96 kp. glede naknadno odkritih primerov, ker z ozirom na zgoraj citirano odločbo vrhovnega sodišča nima izgleda, da bi z morebitno obtožnico uspel. Vsakemu utegne biti jasno, da bi bilo sodišče odmerilo A-ju v tem primeru neprimerno strožjo kazen, če bi bilo ob času obsodbe vedelo tudi za primer E, F, G, H.

Ni dvoma, da se protivi pravnemu čutu, ako bi ostali v tem primeru po pravnomočnosti sodbe odkriti primeri obrtoma izvršenih prevar nekaznovani ne glede na to, da taka uporaba § 357 kz. ni v skladu z načelom, ki ga vsebuje § 70 kz., ni pa tudi priporočljiva iz kriminalno-političnih razlogov.

V opravičilo za tak način kaznovanja navajajo zagovorniki pravnega mnenja, zastopanega v odločbi vrhovnega sodišča, da pri kolektivnih deliktih ne gre za to, koliko kaznivih dejanj je kdo izvršil, nego za to, da diktirana kazen zadene le krivca kot takega, torej subjektivno stran kaznivega dejanja, t. j. nevarnost krivca za družabni red.

⁸ Dolenc - Maklecov: Sistem celokupnega kazenskega prava 1954 — 124.

Pri tem da je neodločilno, koliko kaznivih dejanj je izvršil, nego zadostuje, da je po podatkih kazenskega postopanja ugotovljeno, da je krivec izvršil vsaj eno kaznivo dejanje obrtoma ali iz navade.⁹

Potemtakem naj bi bila takrat, kadar gre za več kaznivih dejanj, izvršenih obrtoma ali iz navade, zgolj krivčeva oseba oni element, ki združuje vsa ta kazniva dejanja v pravno enoto in ne momenti objektivne narave kot je to pri nadaljevalnih deliktih, kjer vprav ti objektivni momenti združujejo več kaznivih dejanj v pravno enoto, kaznivo z enotno kaznijo brez uporabe določb o realnem steku.¹⁰

Pri taki razlagi obeležja kolektivnih deliktov se pa pokaže, da kazni, kot jih predvideva naš kazenski zakonik za obrtoma ali iz navade izvršena kazniva dejanja, ne predstavljajo adekvatnih sankcij za take delikte, ker se jim pripisuje v tem primeru funkcija, ki jo drugače imajo sankcije očevalnih odredb.

Le v obsodbi na očevalno odredbo je izražena ugotovitev stopnje in značaja socialne nevarnosti krivca za bodočnost, medtem ko je in ostane bistveni znak kazni, na katero je krivec obsojen, pravično povračilo za storjeno dejanje. Višina prisojene kazni mora ustrezati načeloma stopnji ugotovljene kazenske odgovornosti. To pa ne velja za očevalno odredbo, koje trajanje po svoji zamisli ni naprej odrejeno, nego ima trajati zgolj, dokler traja storilčeva nevarnost. Pri očevalnih odredbah je tudi vseeno, ali in v kakšnem razmerju so le-te s storjenim zločinom in njihovim številom, — in če so izrečene v zvezi s kakšnim kaznivim dejanjem, je zazreti v tem le storilčevo nevarnost za družabni red, ki je potreben zaščite pred zločincem, nevarnim v bodoče za ta red. Sankcija kazni pa mora biti vselej v ustreznem razmerju s stopnjo objektivno ugotovljene krivde in s pomenom pravne dobrine, ki jo ščiti odnosna pravna norma.¹¹

Ta načela veljajo tudi za naš kazenski zakonik odnosno — konkretno — za uporabo onih njegovih določb, ki govorijo o obrtoma in iz navade izvršenih kaznivih dejanjih. V pravilnem razumevanju teh načel so se zaradi tega neka-

⁹ C. Stoops: Lehrbuch des österreichischen Strafrechtes 1910 — 124; Živanović: Citirano delo — 369.

¹⁰ Živanović: Citirano delo — 365.

¹¹ Maklecov: Očevalne odredbe v sistemu modernega prava, Sl. Pr. 1932.

teri kazenski zakoniki in načrti kazenskih zakonikov iz novejšje dobe tudi že približali pravilni rešitvi tega problema s tem, da so predvideli za delikte, izvršene obrtoma ali iz navade poleg rednih kazni tudi še očevalne odredbe kot sredstvo za pobijanje zločinstvenosti, izživljajoči se v izvrševanju kaznivih dejanj obrtoma ali iz navade.¹² Z dopolnitvijo kazenskih sankcij s sankcijami očevalnih odredb pri pobijanju zločinov, izvršenih obrtoma ali iz navade, se je dosegel oni specifični smoter, ki je svojski očevalnim odredbam, ker so le-te naperjene že po svojem bistvu proti nevarnosti zločinca kot takega za obstoječi družabni red — medtem ko streme sankcije kazni po svojem značaju in smotru v prvem redu le za generalno prevencijo.

Naš kazenski zakonik pa se je omejil pri deliktih, izvršenih obrtoma ali iz navade, zgolj na določitev sankcij kazni in je uvedel v svojem občem delu očevalne odredbe le na splošno kot dopolnilo kazni in brez posebnega ozira na kazniva dejanja, izvršena obrtoma ali iz navade in še to v zelo omejenem obsegu. Zato pomeni uporaba kazni, določenih v našem kazenskem zakonu za navadne delikte, v smislu kot je to storilo vrhovno sodišče v navedeni odločbi razširiti smoter in funkcijo očevalnih odredb tudi na kazni kot take. Sicer se utegne v bodoče tudi pri nas kazenski zakon razviti v smeri razširitve očevalnih odredb na delikte, izvršene obrtoma ali iz navade in je tak razvoj celo verjeten, toda to še ne opravičuje sodnika, da zapusti pozitivno veljavne predpise kazenskega zakona glede načina kaznovanja kaznivih dejanj, izvršenih obrtoma in iz navade in anticipira morebitni bodoči razvoj predpisov o njihovem kaznovanju.

Končna faza tega razvoja bi bila naravno dosežena šele tedaj, če bi se za navedene delikte odredile sploh le sankcije očevalnih odredb; kajti šele tedaj bi bilo vprašanje sankcij za kolektivne delikte dovedeno v sklad s pravno konstrukcijo le-teh kot pravne enote — ali z drugimi besedami: Kolektivnemu deliktu na eni strani

¹² Tako določa n. pr. italijanski kz. iz leta 1950 v § 109 za kolektivne delikte poleg rednih kazni še očevalne odredbe; v Nemčiji pa predvideva zakon z dne 24. novembra 1933 o borbi proti nevarnim zločincem iz navade ter očevalnih odredbah in popravljanju, ki je vključen v tekst dosedaj veljavnega nemškega kz., za nevarne zločince iz navade in še nekatere druge zločinske tipe poleg sankcij kazni tudi sankcije očevalnih odredb; slično pot je ubral tudi zadnji čehoslovaški načrt kz. iz l. 1937.

bi ustrezala očevalna odredba kot primerna sankcija na drugi strani.

Podoba je torej, da je razvila teorija pojem kolektivnega delikta pod vplivom „modernistov“ v kazenskopravni znanosti dosledno in do skrajnih posledic, pozitivni predpisi našega kz. pa niso prekoračili meje splošne evolucije moderne kazenske zakonodaje in si s tem zavarovali možnost nadaljnjega razvoja v skladu z novimi dognanji v kazenskopravni vedi in potrebami praktičnega življenja.¹³

Potemtakem je smatrati, da je pojem kolektivnega (zbiralnega) delikta — za razliko od nadaljevalnega delikta — za naš kazenski zakonik stvarno brez pomena, ker izvršitev dveh ali več kaznivih dejanj obrtoma ali iz navade po istem storilcu po našem kazenskem zakonu ni imeti za pravno enoto, kaznivo z enotno kaznijo brez uporabe določb o realnem steku; ni pa tudi smatrati, da je z obsodbo zaradi takih deliktov konsumirana državna kaznovalna pravica glede vseh ostalih enakih deliktov, ki bi se odkrili še po pravnomočnosti obsodbe.¹⁴

Zagovorniki teorije o kolektivnih deliktih — med njimi Živanović — navajajo, da je glavni motiv za izločitev uporabe določb o realnem steku bojazen, da bi bil krivec ob uporabi le-teh pri odmeri kazni izpostavljen prevelikim trdotam.¹⁵

Ta razlog pa ravno za naš kazenski zakon ne drži.

Če je n. pr. kdo obtožen zaradi dveh ali več prestopkov preproste prevare iz § 334 kz., bo moral sodnik pri odmeri kazni uporabiti določbo iz § 62 kz. o realnem steku in temu primerno odmeriti kazen. Ni videti utemeljenega razloga za to, da bi se potem pri krivcu, ki je obtožen zaradi večkratne obrtoma izvršene prevare iz § 337 kz., izločila uporaba § 62 kz. zgolj zaradi tega, ker je obrtoma izvršena prevara zagrožena z robijo. Še bolj pa se pokaže nesmiselnost izločitve uporabe § 62 kz. pri odmeri kazni po § 337 kz., če se vzame, da bo moral sodnik za primer prevare pri državnih dobavah iz § 336 kz., ki je tudi zagrožena z robijo, uporabiti določbo iz § 62 kz., če so zato podani pogoji — imajoč pri tem v vidu, da so še v načrtu kz. iz leta 1922 bile

¹³ Primerjaj Maklecovovo razpravo: „Tipologija zločinca u modernom zakonodavstvu“, objavljena v Arhivu za pravne i društvene nauke št. 3 iz l. 1938.

¹⁴ Naše mnenje podpirata: V. Lilienthal — str. 55 in nadalje ter odločba vrhovnega in kas. sodišča na Dunaju z dne 10. februarja 1912 Kr V 643/11, objavljena v zbirki Oesterreichische Rechtsprechung in Strafsachen, zvezek 3 iz l. 1912, št. 324.

¹⁵ Živanović: Citirano delo — 370.

določbe iz § 336 in 337 kz. združene pod istim paragrafom — § 351 načrta — in da je bila za obadva delikta ustanovljena ista kazen robije do desetih let. To pač dokazuje, da zakonodavec ni imel namere, delati kako razliko v načinu odmere kazni pri navedenih dveh deliktih, marveč se iz tega da posneti, da je kasneje — ob končni redakciji kz. — samo zato izločil prevaro pri državnih dobavah iz skupnih določb § 351 načrta, da bi zanj ustanovil posebno sankcijo — robijo najmanj treh let in denarno kazen — torej zgolj iz razlogov zakonodavnotehnične prirode ločil prevaro pri državnih dobavah od obrtoma izvršene prevare in jo podvedel pod poseben paragraf.

Sicer pa — ali ne bi značilo naravnost favorizirati krivca, ki je izvršil več prevar obrtoma, če bi se ravno zanj pri odmeri kazni po § 337 kz. izločil realni stek in mu se vrh tega podelila „generalna odveza“ za vse ostale njegove prevare, ki ob obsodbi še niso bile znane, a bi se šele kasneje odkrile?

Pa tudi ne oziraje se nato, bi bila bojazen, da bi se ob uporabi določb o realnem steku krivcu odmerila pretežka kazen, upravičena le tedaj, če bi za naš kazenski zakonik veljalo pri odmeri kazni v slučaju realnega steka k u m u l a c i j s k o načelo. Ker pa je v našem kz. za primer realnega steka za vse časne kazni na prostosti ustanovljeno a s p e r a c i j s k o načelo, se ni bati, da bi bil krivec, ki je izvršil več kaznivih dejanj obrtoma ali iz navade v medsebojnem realnem steku, izpostavljen prevelikim trdotam — ne glede na to, da sodniki v kazenskih obsodbah tudi pri realnem steku običajnih deliktov v praksi nikdar ne sežejo po maksimalno določenih kazenskih stavkih, kamoli da bi jih celo prekoračili.

Sicer pa je s padcem konstrukcije o pravni enoti pri obrtoma ali iz navade izvršenih deliktih postala uporaba realnega steka pri teh deliktih samo po sebi umevna.

Končno naj še omenimo, da je n. pr. nemška judikatura iz novejšje dobe v številnih konkretnih primerih že z a v r g l a pojem kolektivnega delikta in ga označila kot nevzdržljivega ter priznala vsakemu kaznivemu dejanju, izvršenemu obrtoma ali iz navade, značaj s a m o s t o j n e g a kaznivega dejanja z vsemi posledicami, ki iz tega izvirajo¹⁶ — in to vkljub temu, da šteje ravno nemška pravna

¹⁶ Glej: Entscheidungen des Reichsgerichts in Strafsachen, zvezek 72. Berlin 1959, št. 56, 90, 97, 105, 155, 157.

literatura vrsto uglednih kriminalistov med vnete zagovornike teorije o kolektivnem deliktu.¹⁷ Storila je to — kakor izhaja iz razlogov posameznih judikatov — predvsem pod vplivom zakona z dne 24. novembra 1935 o borbi proti nevarnim zločincem iz navade ter očevalnih odredbah in popravljanju, ki je vključen v tekst sedaj veljavnega nemškega kz. in ki predvideva za nevarne zločince iz navade in še nekatere druge zločinske tipe poleg sankcij kazni tudi sankcije očevalnih odredb.

V obrazloženju svojih odločb navaja nemško državno sodišče — Reichsgericht — med drugim, da je pojem kolektivnega delikta (Sammelstraftat) zgolj plod dosedanje judikature in kazenskopravne vede, nima pa v besedilu pozitivnih zakonskih predpisov nobene opore, še manj pa v pravnem čutu širokih narodnih slojev — kar da velja ne samo za primere, ko gre za kazniva dejanja, za katera predvideva kazenski zakon strožjo kaznivost, če so izvršena obrtoma ali iz navade — ampak tudi za primere, ko gre za taka dejanja, ki postanejo kazniva šele, če se dokaže, da so bila izvršena obrtoma ali iz navade. Nadalje navaja omenjeno sodišče, da se je pojem kolektivnega delikta porodil iz domneve, da se utegne z njim ustreči potrebam praktičnega življenja, pokazalo pa da se je, da ne služi javnemu blagru, marveč predstavlja naravnost z a p r e k o, da se krivec, ki je izvršil več kaznivih dejanj obrtoma ali iz navade, p r a v i č n o kaznuje. To da se je pokazalo posebno tam, kjer so se se po pravnomočnosti obsodbe odkrili novi primeri kaznivih dejanj, ki so morali ostati nekaznovani. Vsi ti nedostatki pa da so se pojavili osobito, odkar je stopil v veljavo zakon z dne 24. novembra 1935 o borbi proti nevarnim zločincem iz navade; kajti ravno teorija o kolektivnem deliktu, ki je dosedaj veljala v judikaturi, je neredko ovirala uporabo predpisov navedenega zakona, ker je prisiljevala sodišča k združitvi često težkih primerov kaznivih dejanj v pravno enoto, v eno samo kaznivo dejanje, kaznivo z enotno kaznijo, medtem ko se sedaj ob izločitvi te teorije krivec lahko obsodi kot nevaren zločinec iz navade v smislu predpisov navedenega zakona ne samo na pojačano kazen na prostosti ampak tudi na očevalno odredbo pridržanja — in to že tedaj, če so predmet razsoje vsaj trije primeri naklepnega kaznivega dejanja in če se iz celotne ocene dokaznega gradiva vsaj glede enega teh pri-

¹⁷ V. Liszt-Schmidt: Lehrbuch des deutschen Strafrechtes 1927; Binding: Handbuch des Strafrechtes 1885; Olshausen: Kommentar zum Strafgesetzbuch 1927 in drugi.

merov da posneti, da gre za nevarnega zločinca iz navade (§ 20a in § 42e nemškega kz.).

Dosledno temu je nemška judikatura zavzela tudi stališče, da je takrat, ko gre za več primerov obrtoma ali iz navade izvršenih kaznivih dejanj, odmeriti kazen po načelih, ki veljajo za realni stek.

O pristojnosti rednih kazenskih sodišč za sojenje dejanj, kaznivih po najnovejših predpisih.

Ivan Brelih.

Po zasedbi sedanje Ljubljanske pokrajine po italijanskih oboroženih silah so bile izdane razne naredbe, razglasi in dekreti - zakoni, ki vsebujejo tudi kazenskopravne določbe. Zlasti so važni številni oskrbovalni, porazdelitveni in tržni predpisi glede življenjskih potrebščin (in materia annonaria) Visokega komisarja za Ljubljansko pokrajino.

Kolikor ni bilo v posameznih uredbah izrečno določeno, katera oblastva so pristojna za kaznovanje posameznih kršitev v poštevh prihajajočih predpisov, so se v praksi pojavljali številni dvomi in spori. Deloma se ni zdelo vedno jasno, kaj spada v pristojnost upravnih oblastev na eni strani in sodišč na drugi strani, deloma pa so se glede poedinih kaznivih dejanj pojavili tudi dvomi, ali pripada sojenje istih vojaškemu vojnemu sodišču ali lokalnim rednim sodiščem.

V tem pogledu je vseboval temeljne določbe Ducejev bando (razglas) z dne 24. aprila 1941-XIX (Sl. L. št. 3), ki določa: Na ozemlju bivše Kraljevine Jugoslavije, zasedenem po italijanskih oboroženih silah, se uporabljajo še nadalje vsi tamkaj veljajoči zakonski predpisi v civilnih, trgovinskih, meničnih in kazenskih stvareh, kolikor ne odrede italijanska oblastva s posebnimi določbami kaj drugega (čl. 1). — Na ozemlju, označenem v prednjem členu, se nadaljuje izvrševanje sodstva po krajevnih sodnih organih ... (čl. 2). — V pristojnost vojaškega vojnega sodišča pri okupacijskih četah spada sojenje kaznivih dejanj, ki jih predvidevata vojaški kazenski zakonik in italijanski občli kazenski zakonik in ki jih izvrše italijanski državljani na ozemlju, omenjenem v členu 1., ali pa jih izvrši kdor koli drug na škodo oboroženih okupacijskih sil ali na škodo

oseb, ki jim pripadajo ali so od njih odvisne, ker so v njihovi službi ali v njihovem spremstvu; kakor tudi sojenje kaznivih dejanj, ki jih predvidevajo vsi drugi italijanski kazenski zakoni, katerih uporaba se razširi na navedeno ozemlje... (čl. 4).

Te določbe so bile potem še dopolnjene z razglasom z dne 17. maja 1941-XIX (Sl. L. št. 351), ki določa: Na ozemlju bivše Kraljevine Jugoslavije izvršujejo v civilnih, trgovinskih in kazenskih stvareh sodstvo pristojni okrajni sodniki, tribunali (okrožna sodišča) in apelacijska sodišča po tamkaj veljajočih postopnikih (čl. 8). — Italijanska vojaška sodišča ostanejo pristojna po določbah člena 4 razglasa z dne 24. aprila 1941. Ta vojaška vojna sodišča so pristojna za sojenje kaznivih dejanj, ki so predvidena z razglasi, izdanimi na zasedenem ozemlju (čl. 11).

Veljavnost odredb, izdanih za Ljubljansko pokrajino, je potrdil še kr. dekret — zakon z dne 7. junija 1941-XIX št. 454, ki določa v čl. 1: Do nadaljnje odredbe veljajo na ozemlju Ljubljanske pokrajine odredbe, ki jih navaja čl. 6 kr. dekreta — zakona z dne 18. maja 1941-XIX št. 452. (Tu so mišljene odredbe, ki so jih izdala zasedbena oblastva).

Po teh določbah spada torej v pristojnost vojaških sodišč tudi sojenje kaznivih dejanj, ki jih obravnavajo ital. zakoni, katerih veljavnost se je po 24. aprilu 1941 razširila na zasedeno ozemlje in sojenje kaznivih dejanj, ki jih predvidevajo razglasi, izdani za zasedeno ozemlje, — seveda kolikor posamezni razglasi ne določajo kaj drugega.

Gledé naredb (ordinanze), ki jih je izdal Visoki komisar za Ljubljansko pokrajino in ki urejajo porazdelitev življenjskih potrebščin, potrošnjo istih, preskrbo z istimi in cene istih, ne more biti dvoma, da so kršitve določb teh naredb redoma spadale v sojenje rednih (civilnih in ne vojaških) sodišč, če ni bila izrečno določena druga pristojnost. Načelo italijanske zakonodaje je, da spada redoma kaznovanje kaznivih dejanj v pristojnost rednih sodišč in ne upravnih oblastev in to ne gledé na vrsto zagrožene kazni. Po italijanskih zakonih spadajo v presojo sodišča razni prestopki (contravvenzioni), kakor n. pr.: Odklonitev navedbe podatkov o lastni osebi (čl. 651 kaz. zak.); motenje zaposlitve in počitka drugih oseb (čl. 659), nadlegovanje in motenje drugih oseb (čl. 660 kz.); prireditve javnih predstav in zabav brez oblastvenega do-

voljenja (čl. 666 kz.); uživanje alkoholnih pijač ob času, ko prodaja istih ni dovoljena (čl. 687 kz.); dajanje alkoholnih pijač nedoletnim ali umobolnim osebam (čl. 689 kz.); upijanjenje drugih oseb (čl. 690 kz.); pijanost (čl. 688 kz.); dajanje alkoholnih pijač očitvidno pijani osebi (čl. 691 kz.); preklinjanje (čl. 724 kz.); mučenje živali (čl. 727 kz.) in razni drugi prestopki, ki so se pri nas kaznovali policijsko. — Tako spadajo tudi razne kršitve finančnih zakonov v pristojnost sodišč, le lažji primeri spadajo v pristojnost finančnega oblastva, namreč le primeri, za katere določa zakon samo kazen „ammenda“ (to je denarne globe, Geldbuße); v vseh drugih primerih, to je tudi takrat, kadar je zagrožena „multa“ (denarna kazen v ožjem pomenu besede, Geldstrafe) pa je pristojen za sojenje tribunal (okrožno sodišče) (čl. 21 zak. z dne 7. januarja 1929).

Ne glede na navedeno je upoštevati tudi dejstvo, da se posamezne naredbe Visokega komisarja „in materia annonaria“ sklicujejo na prejšnje naredbe jugoslovanskih oblastev, po katerih je bila tudi določena, vsaj za večino kršitev, pristojnost sodišč. Tako se cela vrsta naredb sklicuje na uredbo jugoslov. min. sveta z dne 12. marca 1941 Sl. L. 358 o cenah, ki je izrečno določila sodno pristojnost. To so n. pr. naredbe Visokega komisarja z dne 25. septembra 1941 št. 110 o prijavnih obveznostih in prodaji pnevmatik za kolesa; z dne 26. septembra 1941 št. 112 o maksimalnih cenah za usnje in strojene kože; z dne 20. septembra 1941 št. 108 glede cen žita za oddajo „Prevodu“; nadalje razne druge naredbe o cenah za kondenzirano mleko, o trgovanju in predelavi lanenega semena, o potrošnji in cenah jedil v gostinskih obratih, o cenah za marmelado, za kavine surogate, za svinjsko meso, za koruzno moko, za med, za suhe gobe itd., ki so izšle pred dnem 26. januarja 1942.

Da je naredbodavec (to je Visoki komisar) v duhu italijanske zakonodaje pri izdajanju naredb „in materia annonaria“ imel v mislih redoma pristojnost sodišč in ne upravnih oblastev, izhaja iz naredbe z dne 26. januarja 1942, ki vsebuje določbe glede kršitev oskrbovalnih predpisov (to je predpisov „in materia annonaria“). Ta naredba je bila izdana očitvidno zaradi tega, da se zaradi hitrejšega in uspešnejšega pobiranja kršitev vsaj lažji prestopki, ki so najštevilnejši, odvzamejo presoji sodišč in odkazujejo pristojnosti upravnih oblastev. Naredba sama pravi v uvodu, da se je smatralo za „umest-

no“, da se izdajo novi predpisi za pobijanje kršitev glede oskrbe, potrošnje in cen ter je v čl. 6 izrečno razveljavila vse prejšnje njej nasprotne in z njo nerazdružljive določbe.

Ta naredba določa glede pristojnosti: Kr. kvestura (v Ljubljani) in upravna oblastva prve stopnje (na deželi) so pristojna izrekati kazen zapora do največ 2 mesecev, samo ali združeno z denarno kaznijo do največ 5000 lir. Če tako oblastvo misli, da je treba izreči višjo kazen, nego je zanjo samo pristojno, predloži ovadbo sodnemu oblastvu, — razen v primerih, ko je po čl. 7., 8. in 9. razglasa z dne 24. oktobra 1941 pristojno vojno sodišče. (Navedeni členi se nanašajo na primere, ko gre za znatne množine blaga, za povzročitev hude škode, za odtegnitve blaga normalni potrošnji, za dejanja pri izvrševanju obrti ali trgovine, ali za skrivanje blaga pri proizvajalcu, da se odtegne normalni potrošnji).

Iz vsebine ravnokar citirane naredbe jasno izhaja, da so bila do uveljavitve iste za sojenje te vrste kršitev praviloma pristojna sodišča, namreč redna sodišča, da pa so bile iz praktičnih razlogov s to naredbo vse lažje prekršitve dodeljene upravnim oblastvom.

V praksi so se zlasti prve čase naša okrajna sodišča izrekala nepravilno za nepristojna glede sojenja raznih kršitev naredb Visokega komisarja, posebno ako so bile zagrožene razmeroma nizke kazni. Kakor sem gori obrazložil, je bilo to postopanje zgrešeno, ker je do naredbe z dne 26. januarja 1942 veljala praviloma pristojnost rednih sodišč, kjer ni iz naredb samih izhajalo kaj drugega. Tako je n. pr. uredba Visokega komisarja o vodenju registra prebivalstva v občinah Ljublj. pokrajine z dne 12. avgusta 1941 št. 84 določila v členu 28: Za ugotovitev prekršitev zadostuje, če ni nasprotnih dokazov, pričanje občinskih uradnikov in uslužbencev, podkrepljeno s prisego, pred županom, ki pokliče prekršitelje pred sé in jih pozove, da opravijo denarno plačilo v javno korist; takojšnje plačilo proti potrdilu izključi kazenski postopek. Izmera denarnega plačila ustreza najnižjim globam v prejšnjem členu. — Če se prekršitelj brani, da bi na mestu plačal, napravi župan zapisnik in ga predá v 24 urah s o d n e m u o b l a s t v u, ki mora brez odloga uvesti kazenski postopek.

Po tej uredbi morajo torej sodišča soditi dejanja, za katera so zagrožene razmeroma nizke globe od 100 do 500 lir (čl. 27 uredbe). Enak postopek kakor ta uredba predpisuje tudi Nar. Vis. kom. z dne 25. aprila 1942 št. 42 o novih določbah za voditev registra prebivalstva.

Kakor že rečeno, so bila sodišča redoma pristojna za sojenje vseh kršitev predpisov, nanašajočih se na porazdelitev, potrošnjo in zlasti na cene življenjskih potrebščin („in materia annonaria“) in to vse do tedaj, da je stopila v veljavo gori citirana naredba z dne 26. januarja 1942 št. 8, ki je prepustila presoji upravnih oblastev, katere primere imajo slednje kot težje narave prepustiti kaznovanju sodišč. Zato do 26. januarja 1942 pri veliki večini naredb te vrste ni bilo nič izrečno določeno glede pristojnosti, le pri naredbah, ki so določale maksimalne cene živlom in drugim potrebščinam, se je naredbodavec vedno skliceval na jugoslov. uredbo o cenah. Naredba Vis. komisarja z dne 9. julija 1941 št. 65 o določitvi pribitkov v nadrobni prodaji pa se sklicuje na bansko odredbo z dne 14. januarja 1941, ki pa se glede kaznovalne pristojnosti sklicuje na uredbo o pobijanju draginje in brezvestne špekulacije z dne 20. septembra 1939. Ta pa določa zopet, vsaj za takozvane „prestopke“ (v nasprotju s „prekrški“) kaznovalno pristojnost sodišč.

Po izdajanju naredbe z dne 26. januarja 1942 št. 8 so v smislu predpisov te naredbe postala upravna oblastva pristojna za sojenje vseh novih kršitev oskrbovalnih predpisov, kolikor niso smatrala istih za teže kaznivih, in je tudi Visoki komisar v svojih naredbah, izdanih po tem, večinoma predpisal postopek v smislu navedene naredbe odnosno določil pristojnost upravnih oblastev. Sem spadajo razne naredbe, izdane po tem dnevu, kakor n. pr.: Predpisi za mletje žita, o prepovedi uporabe železobetona in železa pri stavbenih delih, o uporabljanju bakrenih električnih vodnikov in železnega gradiva za električne naprave, o uvedbi enotnega obeda v gostinskih obratih in prodaji in potrošnji mesa, o predpisih o proizvodnji in razdeljevanju tehničnega lesa, o potrošnji plina, o uporabljanju kož, o proizvodnji pridelkov, katerih oddaja je obvezna, o racioniranju živil, o zapori goveje živine, o ureditvi preskrbe z vinom, o zapori in ureditvi potrošnje obvezilnega in zdravilnega materiala ter razne določitve cen raznim vrstam blaga in za razna dela.

Kar se tiče naredb, izdanih glede predpisov za promet, za razna vozila, o skrajnih hitrostnih mejah motornih vozil, o zapiranju javnih obratov itd., je bila večinoma že pred izdanjem naredbe z dne 26. januarja 1942 št. 8 določena glede kaznovanja kršitev pristojnost upravnih oziroma policijskih oblastev. Pristojnost rednih sodišč je bila podana le glede nekaterih kršitev predpisov naredbe z dne 11. sep-

tembra 1941 št. 97 o ukrepih za zaščito javnega reda, to je za primere, ko je zagrožena kazen zavora do 6 mesecev in kolikor ni določena pristojnost vojaškega vojnega sodišča; nadalje glede kršitev predpisov naredbe z dne 27. septembra 1941 št. 118 o prepovedi odsvojitve motornih vozil inozemcem (kazen: zapor do 6 mesecev). Predpisi glede prometa in tem podobni predpisi, izdani po 26. januarju 1942, pa določajo kaznovalno kompetenco upravnih oblastev, kolikor ni v posameznih naredbah izrečno ustanovljena pristojnost vojaškega vojnega sodišča, kakor v naredbah: z dne 5. junija 1942 št. 106 o uvedbi obvezne civilne službe, z dne 19. junija 1942 št. 119 o neveljavnosti kakor koli prenarejenih novcev in bankovcev in obveznosti oddaje istih, z dne 8. julija 1942 št. 140 o predpisih o rekviziciji nepremičnin v svrhu uporabe za vojaške namene in z dne 16. julija 1942 št. 146 o kazenskih določbah za neustrežanje oblastvenim nalogom.

Tudi naredba z dne 9. marca 1942 št. 41 o določbah za prihajanje v mesto Ljubljana in za odhajanje iz istega določa za eno vrsto kršitev pristojnost voj. sodišča (za druge pa pristojnost upravnega oblastva).

Kar se tiče predpisov o zatamniti, se je sklicevala prva zadevna naredba Visokega komisarja z dne 6. junija 1941 št. 42 na naredbo bana z dne 18. maja 1940 št. 234, ki je določala za kaznovanje kršitev predpisov o zatamniti pristojnost upravnih oblastev. Pri tej pristojnosti je ostalo vse do danes, ker se vse zadevne naredbe Visokega komisarja sklicujejo na njegovo prvo imenovano naredbo in nimajo glede kompetence novih določb.

Kakor že omenjeno, se razne naredbe Vis. kom., izdane po 26. januarju 1942 predvsem glede predpisov o oskrbovanju z življenjskimi potrebščinami, deloma pa tudi glede drugih predpisov, v pogledu postopanja in kaznovanja kršitev sklicujejo na nav. naredbo z dne 26. januarja 1942 št. 8. To sklicevanje ni v vseh naredbah enako in dosledno, zaradi česar je postopek po posameznih naredbah različen.

Naredbe: o predpisih za promet in javne obrate z dne 6. februarja 1942, o prepovedi uporabe mask in preoblek z dne 5. februarja 1942, o prepovedi uporabe železobetona in železa pri stavbenih delih z dne 23. februarja 1942, o uvedbi enotnega obeda v gostinskih obratih in ureditvi prodaje mesa z dne 5. marca 1942, o predpisih za kolesarski promet z dne 25. marca 1942, o zapori žveplanega ali vložnega sadja itd. z dne 24. marca 1942, o obveznosti oddaje radijskih aparatov z dne 26. marca 1942, o predpisih o pre-

nočevanju v zasebnih hišah z dne 14. aprila 1942, o proizvodnji semenskih pridelkov, katerih oddaja je obvezna, z dne 18. aprila 1942, o prijavi in zapori goveje živine z dne 11. maja 1942, o ureditvi preskrbe z vinom z dne 22. maja 1942, o spremembah predpisov za promet v času nočne prometne zapore z dne 24. junija 1942 imajo besedilo: „kršitelji se kaznujejo, ako dejanje ne tvori težjega kaznivega dejanja, upravnim potom po specialnem postopku, določenem v naredbi z dne 26. januarja 1942 št. 8, z globo od 100 do 1000 (od n. 2000 L), in v težjih primerih z zaporom do 2 mesecev“. V teh primerih, kadar je kaznen že določena v okviru, v katerem je upravno oblastvo pristojno, nastopa izključna pristojnost upravnega oblastva.

Isto velja za naredbe, ki imajo besedilo: „... kaznuje se, ako dejanje ne tvori hujšega kaznivega dejanja, z globo od 1000 do 5000 lir in v hujših primerih z zaporom do 2 mesecev. Kršitve se ugotovijo in dokončno odločijo (sono.. definite) po upravni poti s postopkom naredbe z dne 26. januarja 1942 št. 8.“ (N. pr. naredba o predpisih o proizvodnji in razdeljevanju tehničnega lesa z dne 25. marca 1942, naredba o racioniranju živil z dne 25. aprila 1942).

Zopet druge naredbe, kakor naredba o spremembi cenika za zdravila z dne 30. marca 1942, naredba o potrošnji plina z dne 7. aprila 1942 in razni maksimalni ceniki za dela krojačev, modistk itd., imajo bolj jasno besedilo: „kršitelji.. se kaznujejo upravno po postopku naredbe z dne 26. januarja 1942 z zaporom do 2 mesecev in z globo do 5000 lir.“ Tu je jasna izključna pristojnost upravnih oblastev.

So pa druge naredbe, ki deloma vsebujejo podobne predpise, katerih besedilo se glasi tako, da nastopi pristojnost sodišč, ako upravno oblastvo smatra, da bo treba izreči kaznen zapor nad 2 meseca ali globo nad 5000 lir. V teh naredbah se dotična določba glasi: „kršitve se kaznujejo po predpisih naredbe z dne 26. januarja 1942“ (n. pr. naredba o ceniku za zelenjavo in sadje z dne 27. aprila 1942, predpisi o poseku določenih gozdovalnih pasov z dne 8. maja 1942). — Ali pa: „vsaka prekršitev predpisov se zasleduje v smislu naredbe z dne 26. januarja 1942“, odnosno „kršitve se kaznujejo po uredbi o cenah z dne 12. marca 1941 v zvezi z naredbo z dne 26. januarja 1942“ (naredba o maksimalnem ceniku za premog z dne 17. februarja 1942 in razni drugi ceniki, cene za stavbeni in mizarski les z dne 26. junija 1942).

(Konec prih.)

Prekočasno delo.

Dr. Lev Svetek.

(Nadaljevanje.)

Tehnično-organizatorični moment predpostavlja enotnost tehničnega ustroja, to je enotnost obrtnih naprav, vodstva in delovnega postopka. Enotnost vodstva ne pomeni nujno enotnosti lastništva, saj more biti v roki enega samega podjetnika združenih tudi po več obratov, ki zaradi siceršnjih karakterističnih lastnosti vendar ostanejo samostojni v tehničnem pogledu. Enotnost delovnega postopka pomeni uporabo iste delovne sile in proizvodjalnih metod v dosego istega tehničnega cilja. Pomožni obrati torej, ki zadovoljujejo samo tehnične potrebe glavnega obrata, zaradi pomanjkanja samostojnega obratnega namena ne morejo biti samostojni obrati in jih je treba — po okolnostih konkretnega primera — opredeliti na eni strani nasproti glavnemu obratu, na drugi strani pa nasproti nesamostojnemu oddelku glavnega obrata.⁹

Krajevna enotnost pomeni, da se delovni proces vrši v posebnih prostorih, določenih za obratovanje (obratovalnicah), ali na določenih krajih na prostem (obratovališčih). Ta določnost seveda ni istovetna s stalnostjo kraja obratovanja v tem smislu, da bi se delo moralo vršiti stalno na enem in istem mestu. Tudi pri premakljivih (ladje) in menjajočih se obratovališčih (gradbena in slična dela) krajevna enotnost ni porušena. Znak krajevene enotnosti je nasproti znaku tehnično-organizatorične enotnosti, zlasti pa nasproti determinizaciji po tehničnem namenu, le drugotnega pomena. Po odl. SS B Zgb, Rv 690/55 (Reisman II, 116) gozdna železnica lesnega podjetja nima samostojnega gospodarskega pomena in tvori le sestavni del podjetja; zato velja tudi za njene uslužbenke delovni čas glavnega, to je industrijskega podjetja, torej osemurni delovnik. Podobno priznava okrož. kot priz. sod. v Celju (sodba 2. sept. 1955,

⁹ Oddelek obrata predstavlja tehnično enoto v obratu samem (n. pr. rov v rudniškem obratu). O oddelkih govorijo z. z. d. (§ 110), z. insp. d. (čl. 12/1), ob. z. (§ 539) ter §§ 5 in 7 pravilnika o podaljšanju delovnega časa v industrijskih in rudarskih podjetjih iz l. 1924 (nat. cit. v op. 55). O problemu oddelka obrata gl. Bajič, Delovno pravo, splošni del, 1956, 95. Krmpotić 160 trdi, da je šteti k industrijskemu delavstvu tudi pomožno osebje, zaposleno v trgovinskem oddelku industrijskega podjetja, češ da služi tudi tak oddelek končni proizvodjalni svrhi podjetja, poleg tega pa ima vsako industrijsko podjetje v sebi tudi trgovinske elemente.

I Pl 166/55) industrijski značaj stavbnemu oddelku industrijskega obrata, ker zaradi njega obrat kot celota ne izgubi industrijskega značaja; dosledno velja tudi za pomožno osebje stavbnega oddelka ista zaščita kot za ostalo industrijsko delavstvo. Odločba VS Lj z dne 7. dec. 1940 (Rv 548/40, neob.) gradi enotnost obrata na enotnosti lastništva in kraja obratovanja (pri ugotovljenem enotnem lastništvu in krajevni zvezi obeh obratov, parne žage in skladišča lesne trgovine je v dvomu smatrati, da gre za enoten industrijski obrat).

Osebni znak obrata karakterizira identiteta obratne posadke, to je celokupnosti vseh v obratu odvisno zaposlenih uslužbencev. Vprašanje obsega obratne posadke bomo obravnavali v poglavju o subjektivnem obsegu zaščite (spodaj 2).

Vsa pod z. z. d. spadajoča podjetja razvršča zakon v § 6 glede na obseg zaščite, ki jim jo daje, sledeče: a) industrijska, b) rudarska, c) prometna in č) vsa ostala podjetja.

a) Na prvem mestu navaja zakon, določajoč zanje osemurni maksimalni dnevni delovnik, industrijska podjetja: to so ona, v katerih je zaposlenih vsaj 15 delavcev¹⁰ povprečno v enem trimesečju (2. odst. § 6). Ta označba je seveda pomanjkljiva; ne more biti dvoma, da samo število zaposlenih uslužbencev — seveda poleg predpostavke § 2 z. z. d., da mora biti delo organizirano in da se mora opravljati na posebnih za to določenih krajih, da gre torej za obrat v tehničnem pomenu besede — za določitev pojma „industrijski“ ne more zadostovati. V tem primeru bi nadaljnje razlikovanje prometnih in ostalih podjetij sploh ne bilo potrebno, saj bi bila z gornjo definicijo tudi ona zajeta. Pomisliti pa moramo, da hoče zakon omejiti osemurni delovnik na produkcijsko močnejša podjetja z razvito tehniko, mehanizacijo in delitvijo dela, ker le v takih podjetjih se delovna sila močnejše in hitreje izrablja. Obrati, ki zaposlujejo sicer več kot 14 uslužbencev, a se poslužujejo primitivnega postopka, z uporabo preprostih proizvodjalnih sredstev, niso potrebni one intenzivnejše zaščite, ki jo je

¹⁰ Mišljeno je pomožno osebje po § 3 z. z. d., torej vsi uslužbenci (vštevši volonterje, praktikante, vajence itd.), vključeni v obratno posadko (gl. podrobneje pod poglavjem o subjektivnem obsegu zaščite!). Prim. Bajič, Delovno pravo, splošni del, 1936, 69 i. sl.

namenil zakon pravim industrijskim podjetjem.¹¹ Zaradi natančnejše opredelitve pojma „industrijski“ moramo torej privzeti pomožne znake po drugih zakonih, odnosno jih povzeti po občem naziranju prometa. V poštevek prihajajoči obrtni zakon (§ 32) zahteva za pojem industrijskega obrata, da se v njem predeluje, izdeluje, dovršuje ali obdeluje blago v delavnicah ali na stalnem kraju, uporablja delitev dela in zaposluje večje število delavcev, da dela obrat z motorno silo in da izdeluje blago za skladišče ali po naročilu v večjem obsegu. Ta kriterij se sklada tudi z občim pojmovanjem industrijskega obrata, zato ne more biti nikakih pomislekov, uporabiti ga za razlago besede „industrijski“ v § 6 z. z. d. V tem nas še utrjuje dejstvo, da z. z. d. tudi pojma „rudarski obrat“ ne opisuje, temveč prepušča njega definicijo drugim predpisom (n. pr. rudarskemu zakonu) ter občini predstavi pojma rudarskega obrata.

V zvezi s temi izvajanja je omeniti sporno vprašanje, ali spadajo tudi gradbena podjetja med industrijska po z. z. d. Del judikature tem podjetjem ni priznal kakovosti po prvem odst. § 6 z. z. d., češ da nimajo po § 32 ob. z. zahtevanih industrijskih znakov in spadajo torej pod predpis šestega odst. § 6 z. z. d.: za ta podjetja pa velja v smislu min. ur. iz l. 1929., izdane na podlagi sedmega odst. cit. §-a, deseturni delovnik (prim. SS Zgb, 25. septembra 1934, Sl. Pr. 1934, 144). Spričo potrebnosti učinkovitejše časovne zaščite za produkcijsko močnejša in večjega napora zahtevajoča podjetja moramo tudi gradbena podjetja smatrati za industrijska, četudi ne izpolnjujejo prav vseh znakov § 32 ob. z., ampak le nekatere, najvažnejše: zlasti delitev dela in mehanizacijo obrata. Saj so ti znaki v § 32 ob. z. itak navedeni le primeroma in so opisovalnega pomena. V judikaturi imamo celo naravnost izraženo mnenje, da so za področje z. z. d. znaki, ki jih statuirata ta zakon sam, primarnega, oni po ob. z. pa le sekundarnega, postranskega pomena, ker se izrečno omejujejo na področje slednje navedenega zakona (prim. SS B Zgb, 27. januarja 1937, Odl. Sl. Pr., III, 551 in okrož. kot priz. sod. Celje, Pl 618/38). V tem se jasno zrcali tendenca, pritegniti čim več podjetij v okvir pojma „industrijsko podjetje“ in s tem v njih zaposlene osebe pod intenzivnejšo zaščito 1. odst. § 6 z. z. d.

¹¹ Kot zgrešeno moramo označiti odl. okrož. kot priz. sod. v Mariboru, Pl 796/38 (Reisman II/116), ki priznava industrijski značaj celo perutninskemu podjetju, ki goji perutnino na veliko za izvoz. O kakem industrijskem obratu v tehničnem smislu tu pač ne more biti govora!

Zaključek naših razmotrivanj je sledeči: Izmed obratov, ki jih kvalificirajo kot industrijske drugi zakoni (n. pr. cit. § 52 ob. z.) ali pa obče pojmovanje, priznava z. z. d. za svoje območje kot industrijske samo one, ki zaposlujejo v smislu njegove določbe (2. odst. § 6) vsaj 15 delavcev povprečno v enem trimesečju. Samo tem obratom daje intenzivnejšo časovno zaščito v obliki osemurnega maksimalnega dnevnega delovnika. Ostale, dasi po obćih pojmih prav tako industrijske obrate, ki pa zaposlujejo manj kot 15 delavcev, uvršča z. z. d. med „ostala podjetja“ po 6. odst. § 6 ter normira zanje delovnik, kot ga bomo obravnavali v tej zvezi pod č).

Obratom mešanega značaja bomo posvetili kasneje poseben odstavek.

b) Tudi za rudarska podjetja zakon ne postavlja posebne oznake, temveč jo prepušča drugim virom. Za naše pravno območje prihajajo še vedno v poštev določbe obćega rudarskega zakona iz l. 1854. kot vira za naše rudarsko pravo.¹² Po tem zakonu so rudarski obrati vsi oni, v katerih se kopljejo pridržane rudnine (§ 5). Pri tem je vseeno, ali gre za podzemni ali dnevni kop; tudi gradbeno podjetje, ki opravlja rudarsko delo na dnevnem kopu in je pod nadzorstvom rudarskoobratnega inženerja, je rudarsko podjetje ter velja zanj osemurni delovnik (SS B Zgb, 2. maja 1933, Sl. Pr. 1934, 129). Lege non distinguite število zaposlenih delavcev ni merodajno, prav tako ne način obratovanja, naj bo še tako primitiven (razlika ad a!).

c) Ureditev časovne zaščite za prometna podjetja (zakon našteva primeroma železnice, brodarstvo, tramvaje, pošte, brzojave in telefone) je z. z. d. prepustil resornim ministrom, ki naj bi izdali potrebne uredbe v sporazumu z min. soc. pol. (5. odst. § 6). Tega pooblastila se je poslužil edino prometni minister,¹³ dočim za ostale usluž-

¹² Kolikor njegovih določb niso spremenile ali nadomestile določbe ob. z. (gl. § 435 v zvezi z 2. odst. § 426 ob. z.). Več o tem gl. Bajič, Rudarsko delovno pravo, Org. 1936, 145.

¹³ Pravilnik o ureditvi in razporedu delovnega časa na pomorskih ladjah z dne 22. junija 1938 (Sl. N. 142/XLIX); pravilnik o delavcih državnih prometnih ustanov z dne 24. junija 1939 (Sl. Nov. 154/LIII, Sl. l. 562). Slednji pravilnik predvideva za naporno fizično delo osemurni delovnik (1. odst. čl. 35); za tiste delavce, katerih posel ne terja nepretrganega in naporenega fizičnega dela, sme trajati delovnik tudi preko 8 ur dnevno in to brez posebne nagrade za to preko osemurno delo (čl. 34). Za delo pa, ki se opravlja ob posebno težkih okoliščinah, more min. za promet odnosno glavna direkcija državnih železnic normirati delovni čas na 6 ur dnevno brez znižanja mezde (čl. 35). Te določbe so po čl. 33/4 veljale tudi za osebe na plovnihih objektih di-

bence prometnih podjetij delovni čas še ni določen. Nastane vprašanje, ali ima ta zakonska vrzel res za posledico otipljivo neenakost med uslužbenci različnih podjetij, ki opravljajo enako naporne posle, pa so vendar samo nekateri zaščiteni, drugi pa izpostavljeni grobim izkoriščanjem v svojo škodo, pa tudi na škodo varnosti prometa.

Take neenakosti zakon nima v mislih in mu je tudi ne moremo imputirati. Predvsem moramo naglasiti, da ima določba 5. odst. § 6 z. z. d. v mislih javne prometne obrate,¹⁴ ki so spričo posebnih delovnih pogojev potrebni specialne zakonske ureditve tako glede delovnega časa, kakor tudi glede ostalih emanacij službenega razmerja. Tudi naštevavnje prometnih obratov v cit. dol. (primeroma železnice, brodarstvo, tramvaji, pošte, brzojavi in telefoni) govori temu v prilog. Le za te obrate je torej predvidel z. z. d. specialno ureditev delovnika po pristojnih ministrih, nikakor pa ne za ostale, zasebne, obrtnoprometne obrate, ki se niti po svojem ustroju, niti po obratovanju samem ne razlikujejo bistveno od ostalih obrtnih obratov po 6. odst. § 6. Ta zadnja določba pa predvideva kot maksimalni dnevni delovni čas deseturni delovnik za vsa „ostala podjetja“, to je za vsa razen industrijskih (z nad 14 delavci), rudarskih in prometnih podjetij javne uprave v smislu naših gornjih izvajanj. Če je ta maksimalni dnevni deseturni delovnik predviden za podjetja, v katerih je delo sorazmerno najlažje (trgovinska in slična podjetja), potem gotovo ne more ustrezati duhu zakona, da bi veljal v prometnih podjetjih, kjer je delo neprimerno bolj naporno, daljši kot deseturni delovnik, kot se je to dogajalo in kar je deloma dopuščala tudi judikatura (prim. SS B Zgb, 18. oktobra 1939, Org. 1940, 11, ki meni, da sodišče ni dolžno po analogiji in prostem preudarku izpolniti vrzeli, ki je nastala s tem, da pristojni minister glede predmetnih podjetij še ni določil delovnega časa; ker zakon izrečno pravi, da se bo delovnik zanje šele določil, ni v zakonu nobene vrzeli in je torej dopolnitev po analogiji oz. po prostem preudarku, kakor tudi presoja zahtevka po tem načelu, nedopustna).

Zakonsko pooblastilo, dano resornim ministrom, je torej — tudi glede prometnih podjetij javne uprave — omejeno v tem smislu, da delovnika 10 ur dnevno ni mogoče

rekcije pomorskega prometa, vendar je delovnik tega pomožnega osebja nanovo uredil pravilnik o delovnem času na plovnih objektih direkcije pomorskega prometa z dne 3. maja 1940 (nat. cit. v op. 4).

¹⁴ Vedeti je treba, da obsega z. z. d. v § 1 tudi obrate javne uprave, torej železnice, javna avtobusna podjetja, prevozne brode itd.

prekoračiti. Dosledno je torej delo preko tega časa smatrati za nedovoljeno; že opravljeno tako delo pa ostane prekočasno in ga je treba nagraditi po veljavnih predpisih (§ 10 z. z. d.). Problem je razmotrivala naša judikatura ponovno. Poleg že cit. odl. SS B Zgb z dne 18. okt. 1939, ki obravnava primer šoferja tovornega podjetja, se je postavil na stališče, da za prometna podjetja delovnik ni omejen, ker še ni izšla v 5. odst. § 6 z. z. d. predvidena uredba, tudi SS Zgb (sodba z dne 26. marca 1956, Ž.Š. 178, ki se tiče tramvajskega uslužbenca). Kasneje so sodišča spoznala, da tako tolmačenje zakona glede obrtnih prometnih obratov ni pravilno: kvalificirala so take obrate ne več kot podjetja po 5. odst., temveč kot obrtna podjetja po 6. odst. § 6 z. z. d. Tako je VS v Ljubljani pravilno revidiralo svoje stališče ter odločilo (odl. 8. okt. 1940, Org. 1940, 65), da obrti prostega prevažanja blaga z avtomobili po pravilnem tolmačenju ni mogoče uvrstiti med ona prometna podjetja, ki jih ima v mislih § 6/5 z. z. d. in ki predstavljajo podjetja javne koristi. Za delovni čas v obrtnih prometnih obratih velja torej določba § 6/6, ki predvideva delovnik od 8—10 ur po naravi in teži posla, in na podlagi 7. odst. tega § izdana že cit. ur. o odpiranju in zapiranju trgovinskih in obrtnih obratovalnic v dravski banovini in o delovnem času pomožnega osebja z dne 16. aprila 1929 (Sl. N. 144/LIX, Ur. l. 284),¹⁵ ki predvideva največ deseturno delo (čl. 22) ter izvzema iz svoje veljavnosti samo podjetja za prevoz oseb (čl. 45). Za delo preko 10 ur, kakor tudi za nedeljsko in prazniško delo, ki ga je smatrati prav tako za prekočasno (§ 12 z. z. d., čl. 29. cit. ur.), pa prihaja v poštev brezizjemna določba § 10 z. z. d. o nagraditvi prekočasnega dela, tudi glede obratov za prevoz oseb, ker glede njih praksa ne more izključiti uporabe 7. odst. § 6 z. z. d.¹⁶

č) Četrto skupino tvorijo vsa ostala podjetja iz § 1 z. z. d., razen že obravnavanih, torej predvsem vsa obrtna podjetja (6. odst. § 6).¹⁷ Kriterij, ki jih razlikuje od industrijskih podjetij, je ta, da obrtna podjetja nimajo industrijskih znakov, kakor jih ustanavlja ob. z., torej predvsem delitve dela, mehanizacije in velikega obsega obratovanja, odnosno da imajo te znake, vendar zaposlujejo manj

¹⁵ Ohranjena v veljavi s št. 14 § 428 ob. z.

¹⁶ Prim. G., Za pomožno osebje tovornih prometnih podjetij velja časovna zaščita zakona o zaščiti delavcev, Org. 1940, 38.

¹⁷ Tudi gradbena, kolikor ne spadajo med industrijska po 1. odst. § 6 z. z. d. (prim. že cit. odl. SS B Zgb z dne 25. sept. 1954 ter sklep istega sodišča pod Ut 322/51, Reisman II/416).

kot 15 delavcev (gl. ad a). Dosledno trgovinsko ali obrtno podjetje ne postane industrijsko s tem, da zaposluje nad 14 delavcev, v ostalem pa nima tipičnih industrijskih znakov; logično zanje tudi ne more veljati osemurni delovnik, ki je predviden za industrijske obrate.¹⁸

Delovnik v teh podjetjih je po § 6/6 z. z. d. določen načelno z 8 do 10 urami dnevno; podrobna ureditev je bila prepuščena ministru soc. pol. z navodilom, da mora upoštevati pri določevanju delovnika naravo in težo posameznih vrst poslov (§ 6/6 in fine). Kljub temu, da mu je bil dan kratek rok 6 mesecev (odst. 7), je bila ta ureditev realizirana šele s cit. ur. iz l. 1929.; na podlagi čl. 47 te uredbe so izšle banske naredbe za posamezne banovine.¹⁹ Ta časovna ureditev zajema veliko večino obrtnih podjetij, saj se obrtni zakon v § 157 glede delovnega časa pomožnega osebja, ki spada v njegov obseg, izrečno sklicuje na predpise z. z. d. Spričo izčrpane ureditve so spori o tem, katera podjetja spadajo v to zadnjo skupino, redki, tako da je tudi judikatura o tem dokaj borna. Omeniti je odl. KS Bgd (obj. v Braniču 1939, 541), ki ugotavlja, da spada kavarniška obrt med trgovinska podjetja po § 1 z. z. d., da je nadalje po ur. iz l. 1929. predviden za kavarne deseturni delovnik in da se more dosledno dogovoriti le ena ura prekočasnega dela na dan, ki jo je nagraditi kot prekočasno delo. Opozoriti pa moramo na zgrešeno odločbo VS Lj z dne 10. decembra 1940, (Rv 563/40, neobj.), ki pravi, da za gostinske obrate delovni čas ni normiran in bi bil tožitelj upravičen zahtevati plačilo nadur le, če bi bil delovni čas pogodbeno določen, ter na odl. DS Bgd, 20. julija 1950 (Sl. N. 178/LXVI), ki prav tako meni, da hotelska in kavarniška podjetja niso obsežena v z. z. d. — Gostinska podjetja spadajo med obrtna

¹⁸ Vjesnik Radničke komore 1940, št. 2, zastopa mnenje, da je smatrati prav vsa podjetja z več kot 15 uslužbenci za industrijska in prav vsa s 15 ali manj kot „ostala podjetja“ po 6. odst. § 6 z. z. d., češ da zaposlitev več kot 15 delavcev že sama na sebi kaže na razvito tehniko, delitev dela in boljšo organizacijo ter s tem na večjo produktivnost. To mnenje, dasi ima videz socialnosti, je vendar nepravilno v toliko, kolikor zenačuje prave industrijske delavce z onimi v trgovinskih in obrtnih obratih, zaposlujočih mogoče večje število uslužbencev, ki pa ne trošijo spričo enostavnosti tehničnega postopka toliko energije, kakor njih tovariši v tipičnih industrijskih podjetjih.

¹⁹ Za območje h. dravske banovine je izšla nar. o odpiranju in zapiranju obrtnih obratovalnic v dravski banovini z dne 29. aprila 1937 (Sl. l. 251). Nanovo je uredil to materijo Visoki komisar za Ljubljansko pokrajino z naredbo o času za odpiranje in zapiranje trgovskih in obrtnih obratovalnic in pisarn v Ljubljanski pokrajini z dne 5. okt. 1941 (Sl. l. 80), ki ne spreminja dosedanjih določb o delovnem času.

podjetja (po § 60 št. 22. ob. z. v zvezi s § 76 ob. z. so pr-oblastilne obrti) in so kot taka vključena v pojem „vsa ostala podjetja“ iz § 1 z. z. d. (§ 6/6 z. z. d.) Poleg tega se ur. o pomožnem osebju v gostinskih obratih z dne 11. maja 1957 (Sl. N. 112/XXXIV, Sl. l. 325) v čl. 4 glede ureditve delovnega časa izrečno sklicuje na z. z. d.: „Delovni čas in odmor pomožnega osebja, navedenega v prednjih členih in zaposlenega v gostinskih obratih iz čl. 1, urejajo predpisi za zaščito delavcev“. Analogno določbo ob. z. (§ 157) glede pomožnega osebja v obrtih sploh smo omenili zgoraj. Za pomožno osebje v gostinskih podjetjih znaša torej, kolikor zanje delovnik ni v ur. iz l. 1929. specialno urejen, maksimalni dnevni delovnik 10 ur, za prekočasno delo pa gre pomožnemu osebju zakoniti povišek normalne mezde. — Vse to sta cit. odločbi prezrli.²⁰

Vprašanje časovne zaščite pomožnega osebja v obratih mešanega značaja smo deloma že obravnavali v uvodu k temu poglavju, ko smo govorili o enotnosti obrata in o kombiniranih obratih. Kadar je obrat sestavljen iz glavnega in enega ali več pomožnih obratov, obvelja za celokupno delavstvo seveda delovnik glavnega obrata, t. j. onega, katerega tehnični namen predstavlja glavni smoter celotnega delovnega procesa. Kadar pa tvorita dva ali tudi več raz-novrstnih, vendar gospodarsko enakovrednih obratov, en sam samostojni obrat, velja za vse te tehnično nesamostojne obrate enotni, in sicer najkrajši predpisani delovnik. To izhaja po naliki iz določbe § 156 ob. z.: „Če se v obrtnem lokalni ali v dveh ali več obrtnih lokalnih, ki so med seboj zvezani, opravlja dvoje ali več vrst poslovanja, za katere je določen različen čas zapiranja in odpiranja, velja za ta primer čas zapiranja in odpiranja tiste vrste obrata, za ka-terega je predpisan krajši delovni čas“.

2. Subjektivni obseg. Krog uslužbencev, za ka-tere veljajo zaščitne določbe z. z. d., je določen s pojmom pomožnega osebja po tem zakonu. Ta pojem zajame vse osebe, zaposlene v obratih iz § 1 cit. zak., brez ozira na trajnost ali začasnost zaposlitve ali njega poklicni značaj (n. pr. po §§ 206 in 324 ob. z.) in brez ozira na to, ali delajo

²⁰ Pač pa je KS Bgd priznal gostinskim obratom obrtni značaj, s tem pripadnost pod 6. odst. § 6 z. z. d. ter maksimalni delovnik 10 ur dnevno, prekočasnemu delu pa 50% povišek (odl., obj. v Politiki, 28. febr. 1959). Gl. Bajič, Uredba o pomožnem osebju v pogostinskih obratih, Org. 1958, 85.

za plačo²¹ ali v svrhu izučitve, kot n. pr. vajenci (1. odst. § 3 z. z. d.). Pač pa zožuje z. z. d. ta krog v drugi smeri: izvzema namreč iz svojih zaščitnih določb²² vse one osebe, ki so jim poverjeni posli višje vrste in našteva pri tem primeroma poslovodje, knjigovodje, blagajnike in inženjerje (2. odst. § 3).²³ S tem se kaže subjektivni obseg z. z. d. — v nasprotju od objektivnega — kot ožji od subjektivnega obsega ob. z., kajti zadnji velja za celokupno uslužbenstvo, t. j. za delavce (§ 206) in nameščence, za katere vsebuje še posebne določbe v §§ 324—338.²⁴

Pravna podlaga zaščite navedenega pomožnega osebja po z. z. d. ni formalna, veljavno sklenjena službena pogodba, temveč zadošča že sama objektivna zaposlitev kot temelj zaposlitvenemu razmerju²⁵ (prim. dikciji 1. odst. § 3 z. z. d.: „... vse osebe, ki delajo stalno ali začasno v podjetjih...“ in 2. odst. § 36: „... vsakdo, ki daje svojo telesno ali duševno delovno moč v službo tretjih oseb...“).²⁶ Civilnopravna kvalifikacija službenega razmerja torej nima vpliva na veljavnost predpisov z. z. d.; kljub neobstoju ali ničnosti službene pogodbe obdržijo zaščitni predpisi polni učinek. Posledica tega je, da tvori tudi golo zaposlitveno razmerje pravnoveljavno podstavo za možnost uveljavljanja časovne zaščite in iz nje izvirajočih zahtevkov proti

²¹ Denarno ali naturalno; prim. odl. SS Zgb z dne 26. apr. 1938 (Odl. Sl. Prav. III, 594), ki priznava plačilo za prekočasno delo tudi uslužbencem, ki prejemajo poleg oskrbe v naravi le napitnino.

²² Drugi oddelek zakona (§§ 6—35); v ostalem pa veljajo za vse pomožno osebje brez razlike določbe o delavskih zbornicah (tretji oddelek) ter o delavskih zaupnikih (peti oddelek); nameščenci imajo celo pravico, voliti si svoje posebne nameščenske zaupnike (§ 115). Prim. Bajič, Nameščensko pravo, 1930, 26.

²³ Ta določba je prevzeta iz čl. 47 srbskega zak. o radnjama iz l. 1910, vendar so tu navedeni namesto inženjerjev mehaniki.

²⁴ V predmetni razpravi uporabljamo pojem „uslužbenec“ kot skupni pojem za delavce in nameščence, namesto neprikladne in tudi nepravilne skovanke „službojemalec“, ki se je udomačila v naši delopravni literaturi in zakonodaji.

²⁵ Tkzv. „Beschäftigungsverhältnis“ nemške doktrine. Prim. Bajič, Delovno pravo, splošni del, 1936, 179.

²⁶ Tudi z. zav. d. naveže dejstvo zavarovanja neposredno na odvisno delo: „Zavarovane so vse osebe, ki dajo na podlagi kakršnegakoli delovnega razmerja svojo telesno ali duševno delovno moč v najem“ (§ 3 cit. zak.). Pravice članstva pa prične teči ipso jure z dnevom, ko je član vstopil v obrat (§ 55 cit. zak.). Podobno prav. brat. skladnice iz l. 1935: zavarovani so delavci in nameščenci, ki so zaposleni v rudniških obratih (§ 1); članstvo prične z dnevom, ko nastopijo službo ali delo (§ 43).

podjetniku; ti zahtevki seveda v teh primerih niso vedno pogodbenega, ampak lahko obogatitvenega značaja po § 1431 o. d. z. O tem bomo obširneje razpravljali, ko bomo govorili o nedovoljenem prekočasnem delu (spodaj pod II).

Problem subjektivnega obsega časovne zaščite pomožnega osebja po z. z. d. zahteva rešitve dveh vprašanj: kako daleč sega pojem pomožnega osebja, zaščitena po tem zakonu, v horizontalni smeri, to je v pogledu zahtevane organizatorične vključenosti v obrat (§ 2 z. z. d.), in kateri uslužbenci so privzeti v zaščito v vertikalni smeri, namreč v pogledu njih hierarhičnega položaja v obratni skupnosti.

a) Ko smo v začetku tega poglavja razpravljali o problemu enotnosti obrata, smo kot eno njegovih karakteristik v tem pogledu označili tudi identiteto obratne posadke. Dočim smo obrat sam determinirali kot pretežno tehnično-organizatorično, krajevno določeno proizvodjalno edinico, je za pojem obratne posadke kot kolektiva v obratu zaposlenih uslužbencev odločilen predvsem moment nje organizatorične vključenosti v obrat. S tega stališča je možno, da se delo vrši izven faktičnega kraja obratovanja, ne da bi pri tem prizadeti uslužbenci izgubili zvezo z delovnim procesom obrata. Vozniki tovarne, ki ji dovažajo surovine in odvažajo dovršene tehnične izdelke, nesporno sodelujejo v tehničnem ritmu, v katerem utriplje delovni proces obrata kot celote; prav zato morajo biti deležni iste zaščite, kakršno uživajo njih tovariši, ki opravljajo delo na samem kraju obratovanja. Na drugi strani pa pomožno osebje, ki nima take zveze s tehničnim procesom obrata (n. pr. hišniki ali vozniki tovarniških konzumov), ni vključeno v tehnično obratovanje, torej jim ne gre kvalifikacija pomožnega osebja po z. z. d., s tem pa tudi ne zaščita po tem zakonu.²⁷

Z opisanim problemom se je mnogo bavila judikatura; gradila je predvsem na obravnavani organizatorični zvezi

²⁷ Kun III, 172 poudarja, da organizirano delo v podjetju ne obsega le proizvodnje, temveč tudi vsa ostala dela prav do distribucije in dostave blaga konzumentom. Podobno Krmpotić 161: tudi delo vrtarjev, čuvajev itd. v podjetju služi istemu cilju proizvodnje, kakor delo ostalih delavcev, zato ni razloga, da bi jih ne smatrali prav tako za pomožno osebje po z. z. d. — Nasprotno Abramović 200: prekočasnega dela teh oseb ni mogoče smatrati kot prekočasno po z. z. d., ker za to ni zakonskih pogojev (3. odst. § 5 ter t. 1, 5 in 6 § 8 z. z. d.). Potrošnja delovne moči je pri njih relativno manjša, zato more biti delovni čas daljši.

z delom v obratu. Tako je SS B Zgb z odločbo 21. junija 1938 (neobj.) odrekel zaščito po z. z. d. raznašalcem kruha z določenim okolišem, vkljub temu, da je sicer pekarni sami priznal značaj industrijskega obrata, enako je odrekel zaščito tudi zdraviliškemu vrtnarju, češ da je njegovo delo ni značilno za obrat, ker je zaradi narave in vrste posla, zlasti v sočivnem vrtnarstvu, le v posredni zvezi s podjetjem (odl. 19. julija 1937, Reisman II, 116), dalje vratarju industrijskega podjetja in nočnemu čuvaju tovarniškega podjetja, ker nimata ti dve zaposlitvi neposredne zveze z organiziranim delom industrijskega podjetja, kakor ga ima v mislih § 2 z. z. d. (odl. 20. jan. 1937, Org. 1937, 48). Glede zadnjega ugotavlja isto SS Zgb, 18. dec. 1931 (Vr-Mil. I, 138). — Nasprotno priznava SS B Zgb kavarniški kuharici neposredno zvezo s kavarniškim podjetjem in s tem kvalifikacijo pomožnega osebja po z. z. d.; njen glavni posel je bil kuhanje kave, kar predstavlja glavni predmet kavarniškega obrata (odl. Ut 83/37, Reisman II, 117). Zanimiva je odločba istega sodišča o kopališki mojstrici: odločba ugotavlja, da ti posli nikakor niso identični s posli hišne strežnice; tožiteljica je bila zaposlena v kopalnicah kopaljškega podjetja s pripravo le-teh za kopaljške goste; vršila je torej posle, ki so po svoji naravi in svojstvu v tesni zvezi s podjetjem kot takim in jo je zato treba prištevati med pomožno osebje po 1. odst. § 2 z. z. d. (odl. 26. aprila 1938, Odl. Sl. Pr. III, 594). Tudi KS Bgd priznava neposredno zvezo z organiziranim delom podjetja šoferju hotelskega avtobusa in šoferjem sploh (odl. 16. maja 1938, Mj. 1938, 586 ter odl. 16. septembra 1938, Branič 1939, 95). Navedene odločbe deloma pravilno pojmujejo dejstvo organizatorične povezanosti uslužbenca z obratom, deloma pa pomožnemu osebju ozkosvrčno odrekajo to povezanost in na podlagi tega tudi zaščito po z. z. d.

(Dalje prih.)

O B Z O R N I K.

Gregor Krek.

Stojimo ob svežem grobu pravnika in glasbenika Gregorja K rek a, ki mu je dne 1. septembra t. l. po dolgi in težki bolezni upihnila smrt življenje.

Pokojni profesor Krek je bil rojen dne 27. junija 1875 v Gradcu. Tu je dovršil srednjo in visoko šolo, tu se je posvetil po visokošolskih študijah sodniškemu poklicu in vstopil l. 1897 v sodniško pripravljalno službo. Že v tem mestu ga je pritegoval k sebi čarobni kulturni svet, mu vzbudil več kot zgolj zanimanje za umetnost, zlasti lepo književnost, naravnost mogočno pa mu je razgibal prirojeno nadarjenost za dvoje svojih širnih področij in ga končno podjarmil za delo na njih: za čustveno muziko in razumsko pravo. Samo zadnje naj v teh listih poudarim, samo Krekovega udejstvovanja na pravnem poprišču naj se dotaknem z bežnimi vrsticami, samo par besed naj izgubim za oris njegovega pomena za slovensko pravoznanstvo!

Krek je že v Gradcu parkrat predaval in deloma predavanja tudi priobčil. Ko pa je prišel kot sodnik v Ljubljano (l. 1900), ni stopil tu v stik samo s predstavniki kulturnega življenja, marveč pričel tudi resno misliti na poglobitev in razširitev jurističnega obzorja. Dosegel je za študijsko leto 1902/03 državno (Hartlovo) ustanovo, ki mu je omogočila bivanje v Lipskem. Kmalu ko se je vrnil iz tujine, je bil prideljen tajništvu vrhovnega sodišča na Dunaju (l. 1904). Okoli tega leta sta nastali tudi razpravi „Gerichtlicher Vergleich und Versäumungsurteil bei verbürgter Schuld“ (1903) in „Fälligkeit, Klagbarkeit und Verzug bei der Bürgenschuld“ (1905). Obe sta v ozki medsebojni zvezi, obe kljub naslovu več ali manj iz civilnega materialnega prava, pa kažeta tudi obe že karakteristične znake Krekovega znanstvenega obravnavanja tako v metodi kakor jeziku, uporabljajoč vse kolikor možno dosegljivo pandektistično in civilistično pismenstvo. Za časa bivanja na Dunaju ga je priklenilo nase glasbeno ustvarjanje, znanost pa si ga je zopet priborila, ko se je vrnil l. 1918 kot svetnik višjega deželnega sodišča v Ljubljano in ko je bil januarja 1920 imenovan za rednega profesorja za rimsko in državljansko pravo. Bila je sreča, da je prišel Krek v Ljubljano k sodišču, kajti tamkaj si je postavil enega najlepših del. Centralno knjižnico v pravosodni palači. Uredil je zbirko kot vzorno, da zadošča vsem potrebam, ki jih nalaga sodstvo višjim sodiščem tako v pogledu prakse kakor teorije. Podobno je uredil Krek tudi profesorsko knjižnico pravniške fakultete, samo da jo je zasnoval mnogo šire in ji položil obsežnejše temelje. V tem pa se njegova stvariteljska dejavnost ni izčrpala, mlada univerza je mnogo pričakovala in prejela od njegovih iniciativnih zamisli. Že l. 1921 je bil izvoljen za rektorja vseučilišča, pravno fakulteto je vodil in predstavljal trikrat kot njen dekan. V tej zvezi naj še omenim, da je bila v bistvu njegova sestava pravil za pravniške kongrese, ki jih je predlo-

žilo l. 1924 društvo „Pravnik“ kot svoj načrt in ki je bila z manjšimi spremembami končno tudi sprejeta. Pravniške kongrese je skraja pozorno spremljal, kar kaže članek „Nekaj o uspehih naših kongresov“ (Slov. Pravnik 1926).

Poslej je vršil Krek odlično nalogo pri zakonodavnem delu. Bil je od l. 1920 član stalnega zakonodavnega sveta, od junija 1929 do decembra 1931 član vrhovnega zakonodavnega sveta. Kdor je poznal Kreka, ve, da je posegal pri vsakem posvetovanju vmes, da se ni omejeval samo na nasvete, da je uveljavil tudi svojo misel in dosegel nameravane spremembe. Prav posebno pa je treba poudariti, da je sestavil Krek načrte vseh zemljiškoknjžnih zakonov in pravilnikov za vodstvo zemljiških knjig, nadalje deloma za državljanski zakonik, predvsem splošni del in poglavji o zastaranju in priposestvanju. Pretres kritik in pripomb, ki so bile objavljene k predhodnemu načrtu za drž. zakonik, je moral zaradi bolezni odkloniti, in je ministrstvo razdelilo in poverilo nalogo drugim.

Pri vsej zaposlenosti ni zanemarjal literarnega dela. Ni sicer sipal razprav in člankov iz rokava, kajti kadar je zastavil pero, je snoval v globino in predel v širino. Metodiko njegovega dela kažeta v najlepši luči „Organizacija sodišč po najnovjšem zakonskem načrtu“, ki je izhajala v Slov. Pravniku v letih 1923 in 1924 (v posebni knjigi obsega 286 str.) in „Lastnina na divjačini“ (1934), namenjena za Maurovićevo spomenico. Kolikšna obilica gradiva je zbranega tu! Lahko rečemo, da izve čitatelj o vsem, kar je bilo zanimivega in vrednega napisanega o dotičnih vprašanjih. Tako predstavlja po Krekovi zamisli vsako novo znanstveno delo celotno gradnjo z novim vrhnim kamnom. Z „Lastnino“ nam je hotel podati klasično monografijo iz civilistike, kar se mu je sijajno posrečilo; kot pisatelji so mu bili vzor veliki civilisti druge polovice preteklega stoletja. Za značaj njegovega znanstvenega naziranja sta posebne važnosti „Pomen rimskega prava nekdanj in sedaj“ (Zbornik znanstvenih razprav 1921) in „Anton Randa“, spominski spis o velikem češkem pravniku (Slov. Pravnik 1934), ki odkrivata oba Krekovo osnovno usmerjenost kot znanstvenega delavca. Prirodopravne teorije se mu zde za obdelovanje pozitivnega prava in praktično uporabo neplodne, prav tako kakor je nasproten prostopravniškemu pokretu, se mu zde nezadostna zgolj logična pravna izvajanja, edino ploden način znanstvenega delovanja vidi v sintezi zgodovinske, sistematične in primerjalne metode. Mimo teh stojita deli, ki sta bili dobrodošli zlasti praktičnemu pravniškemu življenju. „Grundzüge des Verfassungsrechtes des Königreiches der Serben, Kroaten und Slowenen (1926), ki je informiralo predvsem

zunanji svet o temeljnih vidovdanske ustave, in v zvezi s prof. Škerljem napisano delo „Die österreichischen Zivilprozessgesetze im Königreiche der Serben, Kroaten und Slowenen (1928), ki je pokazalo pot pravilni uporabi civilnega pravnega reda v zvezi z novo zakonodajo. Zaradi popolnosti naj omenim še njegovo načelno stališče nasproti predelavi oziroma spremembam avstrijskega civilnopravnega reda po civilnem pravnem postopniku, izraženo ob priliki kritičnega poročila znanega Goršičevega komentarja (Zur jugoslawischen Zivilprozessordnung, Zeitschrift für Ostrecht, 1934, VIII, 3), obširno poročilo o Koroščevi knjigi („die Erbenhaftung“) „Rimskopravni problem odgovornosti dedičev“ (Slov. Pravnik 1928) in polemičen članek „Pogreške u pravdu u našim zakonimā“ (Pravosudje 1935).

Krona Krekovega literarnega udejstvovanja je njegovo „Obligacijsko pravo“ (1937). V tej sijajni knjigi ni prikazal Krek samo na splošno razvoja rimskega obveznostnega prava, ampak razkril vse kali, ki so soodločujoči činitelji za nastanek opisanega prava sploh in tega prikazal v luči njegove gospodarske funkcije. Kakor je knjiga iz tega razloga najprimernejši uvod v razumevanje prikazovane pravne discipline, ker nazorno posreduje zvezo med pravom in življenjem, tako presega po obilici obravnavanih vidikov znatno značaj učne knjige in je prej kot to priročen sistem za vsakogar. Pravna zgodovina Kroku ni sama sebi namen, staro pravo mu je tisto, ki daje podstavo še danes veljavnemu. Tako je ostavil Krek nekaj temeljnih del, s katerimi se ponaša naša pravna književnost, nad vse dragocenih in pripravnih, da nam služijo za vzorce.

Ni čuda, da je dobil Krek za svoje delo tudi zunanje priznanje. Slovanski inštitut v Pragi in Hrvatska akademija znanosti in umetnosti sta ga izvolila za dopisnega člana. V društvo, ki je pripravljalo konec l. 1937 ustanovitev Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, je bil poklican kot predstavnik pravnega razreda, v pozneje z zakonom ustanovljeni Akademiji je postal njen prvi generalni tajnik. Toda to mu ni bila samo čast, pomenilo je zanj novo delo, posvečeno vse prepotrebni organizaciji naše najvišje kulturne ustanove.

Bil je v vsakem oziru mogočna osebnost. Njegovo obširno znanje in trezna usmerjenost sta nam pokazali mnogokrat pravi izhod. Na zunaj na videz hladno objektiven, je bil veren in neomahljiv prijatelj, vselej pa dobrohoten svetovalec. Vse to se nam razgrinja v pravi luči šele sedaj, ko smo ga izgubili, kajti ne bo ga skoro, ki bi ga nadomestil.

Slava njegovemu spominu!

Dr. Rudolf Sajovic.

Književna poročila.

Riccobono Salvator: Fontes Iuris Romani Anteustiniani. Pars prima: Leges. Iterum edidit... Florentiae. Apud S. A. G. Barbèra, 1941-XIX, str. XXII + 515.

Justinijanova kodifikacija je najvažnejši vir za proučevanje rimskega prava; ona je zaključek in usedlina tisočletnega razvoja. Primeroma redki in zato tem bolj dragoceni so nam pravni spomeniki, ki so ohranjeni iz posameznih razdobjí pred Justinijanom. Izmed štirih zbirk, v katerih je zbrano najvažnejše gradivo, je posebno priročna zbirka „*Fontes Iuris Romani Anteustiniani*“, ki je v prvi izdaji izšla l. 1909, razdeljena na dva dela (*Leges — Auctores, Leges saeculares*). Priredili so jo bili profesorji S. Riccobono, J. Baviera in takrat že pokojni Contardo Ferrini († 1902).

Drugo izdajo so si redaktorji razdelili tako, da je S. Riccobono, nestor italijanskih romanistov, zopet uredil *Leges*, vire postavljenega prava, ki so izdani sedaj kot samostojen prvi zvezek. V drugem zvezku je J. Baviera zbral ohranjene klasične spise (*Auctores*); vodilni italijanski orientalist J. Furlani pa je izpopolnil C. Ferrinijev prevod Sirsko-rimske pravne knjige. Tretji del, ki mu bo naslov *Negotia*, bo uredil V. Arangio-Ruiz; ta del doslej še ni izšel. Navzočno poročilo se omejuje na prvi zvezek.

Določbe postavljenega prava spoznavamo predvsem iz ohranjenih napisov; včasih, zlasti za najstarejšo dobo, so pa naš edini vir navedeno pri poznejših pisateljih, pravniških in nepravniških. S. Riccobono je svoje gradivo pregledno razvrstil po časovnem redu v sedmih poglavjih. Zaporedoma si sledijo: I. *leges regiae* (1—20); II. zakonik XII plošč (21—75); III. *leges rogatae* (77—156), od ljudskih skupščin sprejeti zakoni; IV. *leges datae* (157—235), po zakonodavčevem pooblastilu od magistratov izdani zakoni; v zvezi z njimi so objavljene tri vojaške diplome; V. senatovi sklepi (235—300); VI. edikti in dekreti magistratov; posebej je po zadnji Lenelovi rekonstrukciji ponatisnjeno besedilo ediktov mestnega pretorja in kurulskih edilov (301—391); VII. cesarske konstitucije (395—515). Ob začetku vsakega poglavja podaja avtor kratek fontološki uvod. Pred vsakim posameznim tekstom poroča o njegovem izvoru in njegovi prvi objavi, o njegovem pomenu in vsebini ter o literaturi, ki se z njim bavi. Grškim tekstom je dodan latinski prevod. Samoumevno je seveda, da zbirka po načelih moderne edicijske tehnike že z različnim tiskom vidno loči ohranjeno besedilo od domnevanih dopolnitev.

Nasproti prvi izdaji je sedanji prvi zvezek znatno razširjen. Prinaša namreč 19 tekstov, od katerih je bila večina najdena ali vsaj objavljena v zadnjih dveh, treh desetletjih; zato jih večji del še ne najdemo v drugih dosedanjih zbirkah. Da ne zaidemo predaleč, naj samo kratko opozorim na najbolj zanimive novosti. Med magistratskimi edikti in dekreti je objavljen večji del grškega napisa iz sirskega mesta Rhosos. Najden je bil l. 1951. in vsebuje troje pisem triumvira Oktavijana, ki podeljuje zaslužnemu navarhu (= admiralu) Selevku različne privilegije, rimsko državljanstvo, davčne imunitete, sodno opcijo i. dr. (308 ss.). — Najbolj je v zbirki povečano sedmo poglavje, ki ima 14 na novo uvrščenih cesarskih konstitucij. Na prvem mestu je omeniti petero Avgustovih ediktov (najdenih l. 1926.), ki urejajo različna vprašanja glede province Kirene (405—414). Po srečnem naključju popolnoma ohranjeni grški tekst 144 vrstic je važen za presojo Avgustovega ustavnega položaja, zlasti glede njegovega razmerja do magi-

stratov in senata, za spoznavanje sodnega ustroja v provincah in posebnega položaja Grkov in njihovega sodelovanja pri sodstvu. — Avgustov je bil najbrž tudi edikt v varstvo grobov, ki je bil že l. 1878. najden na marmornati plošči v Nazaretu, pa je ostal neopažen v Narodni biblioteki v Parizu, dokler ga ni l. 1950. izdal F. C u m o n t (414 ss.). — Od Vespazijana je ohranjen edikt, ki podeljuje prostost vseh davščin in druge predpravice zdravnikom, ki učijo svojo stroko druge, ter njihovim pomočnikom (420 ss.). Njegov sin Domicijan pa je zdravnikom strogo prepovedal, da bi sužnje učili zdravništva (427 s.). Od Hadrijana je na papiru ohranjen edikt iz leta 135. ali 136., ki dovoljuje egipčanskim kmetom zaradi posebno neugodne letine davčni odlog; zaostanke je bilo treba plačati v naslednjih 3, 4 ali 5 letih (435 ss.). — Med najbolj preporne tekste spada pač Gießen-ski papirus, ki je ohranil — žal na odločilnem mestu zelo poškodovano — Karakalovo konstitucijo iz l. 212. po Kr., s katero je bilo rimsko pravo in državljanstvo razširjeno na celotni rimski imperij (445 ss.). — Za poznavanje prava Konstantinove dobe je zelo pomemben skupni zakon cesarjev Konstantina in Lucinija, izdan l. 311. v Serdiki (Sofiji), najden l. 1950. pri Komornu, na bronasti plošči (455 ss.). Na papiru nam je ohranjen grški prevod doslej neznanega Konstatinovega zakona (ki ga samo omenja C. 7, 39, 2) o štiridesetletnem zastaranju (464 s.). — Rimski pravni zgodovinar bo posebno hvaležno pozdravil, da je uvrščen v zbirko tudi poglobitveni del pravno pač najzanimivejšega papira, ki vsebuje predpise za posebnega rimskega finančnoupravnega funkcionarja. Njemu je bila poverjena posebna državna blagajna: *Idioslogos*. Iz obširnega teksta, od katerega je 252 vrstic dobro čitljivih, je avtor sprejel nekako polovico: tiste določbe namreč, ki so predvsem važne za romanista (469 do 478). Iz njih spoznavamo težnje rimske narodnostne politike v Egiptu, ki je razlikovala med Rimljani, Grki in Egipčani; posebno jasno se to kaže v rodbinskopravnih in deloma tudi v dednopravnih predpisih. Fiskus si je seveda skušal ob najrazličnejših prilikah zagotoviti svoj delež. Zanimivi so tudi predpisi, ki so skušali preprečiti, da bi javni funkcionarji zlorabljali svoj javnopravni položaj v svojo zasebno korist.

Naš, zelo kratki pregled najvažnejših izmed' na novo uvrščenih tekstov, nam pač dovolj kaže, kako mojstrsko skrbno je avtor izpopolnil svojo priročno zbirko virov postavljenega prava. Z navzočnim zvezkom je v elegantni žepni obliki ustvaril zbirko, ki je zaenkrat edina zares popolna in hkrati tudi zanesljivi kažipot za poznavanje literature o posameznih tekstih in o vprašanjih, ki so z njimi spojena. Riccobonove *Leges* naj bi bile nepogrešljiv vadecemecum ne le za mladega jurista, ko študira rimsko pravo, ampak tudi za vsakogar, ki ga zanimajo vprašanja klasične antike!

Viktor Korošec.

Bulletin international de Droit Agricole, IIIe Anne No. 5. Rome 1942.

Čas. Ljubljana. 1942-XX. Let. XXXVI, št. 4-5.

Ekonomist. Zagreb. 1942. God. VIII. br. 1-2.

Ekonomist. Zagreb. 1942. God. VIII. br. 3-4.

Mjesečnik. Zagreb. 1942. God. LVIII. br. 7-8.

Dr. Sajovic Rudolf: *Rassegna di Legislazione Jugoslava Anno 1934*. Roma 1941-XX. Estratto dall'Annuario di Diritto Comparato e di Studi Legislativi XI, 2. pag. 220-528.

Dr. Trofenik Rudolf: *Razvoj pravne filozofije na Slovenskem*. Ljubljana 1942-XX. Posebni odtis iz Časa, 36. letnik, št. 4-5. Str. 8.

